

часто використовує виражальні засоби та стилістичні прийоми у поєднанні.

4. У процесі роботи помічено відсутність будь-яких граматичних порушень мовних норм. Зокрема не зустрічається тавтологія, підрядність замість сурядності та ін. Це свідчить про намагання автора зобразити своїх героїв високоосвіченими людьми. Мовлення окремих персонажів характеризується емоційністю та жвавістю, що передається за допомогою різноманітних виражальні засобів та стилістичних прийомів.

Л і т е р а т у р а :

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Виноградов В. В. О языке художественной литературы / В. В. Виноградов. – М., 1959. – 170 с.
3. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М., 1958. – 340 с.
4. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов: посіб. для студ. та викл. ВНЗ / О. Ю. Дубенко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 224 с.
5. Семенова Л. В. К вопросу о расчленении синтаксической структуры как источника экспрессивности. Вопросы синтаксиса английского языка / Л. В. Семенова. – Горький, 1975. – Вып. 1.
6. Austene J. Pride and prejudice. – Foreign Languages Publishing House / Jane Austene. – М., 1961. – 386 p.

*Котовська О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОГЕЗІЇ У ТЕКСТОВІЙ АНОМАЛІЇ

Проблеми сучасної когнітивної лінгвістики надзвичайно актуальні. Беручи до уваги вплив когнітивних та лінгвальних чинників на процес аналізу та інтерпретації тексту, особливого значення набувають дослідження аномалій у текстах, де вони покликанні відобразити специфіку світосприйняття та стилю автора. Проблему текстової аномалії вивчали Апресян Ю. Д., Артюнова Н. Д., Короткова Л. В. та ін.

Метою статті є розгляд різних форм когезії у текстовій аномалії.

У лінгвістиці аномальними вважаються явища, які порушують певні сформовані правила, відхиляються від закономірностей, порушують загальнозживану структуру. Ці відхилення простежуються на всіх рівнях: синтаксичному, лексичному, текстовому, графічному, фонетичному, а також на рівні образів і сюжетів [1, 437; 2, 6]. Текстові аномалії є різновидом мовних аномалій і можуть виражатися як спеціально, так і неспеціально зживаними елементами [3, 50].

Текст не є хаотичним нагромадженням одиниць мовних рівнів, а є впорядкованою системою. Однак це не означає, що текст – це єдиний моноліт, що не можна розділити. Існує можливість розділення на більш елементарні компоненти. Системність та структурність тексту, навпаки, надає можливість його формального (архітектонічного) та змістового (композиційного) “розбиття”. Таким чином, тексти великих форм (книги) діляться на розділи, абзаци, частини, що розробляють свою локальну тематику і мають свою змістову та формальну самостійність [4, 70]. Частини, на які ділиться текст, об’єднуються, зберігаючи цілісність тексту (художнього твору).

Аналізуючи текст, ми бачимо, що окремі частини (можуть знаходитися на

значній відстані одна від одної) виявляються в тій чи іншій мірі пов'язаними, при чому засоби зв'язку не завжди співпадають з традиційними. Певною мірою відхилення від традиційного вважається аномальним. Такі явища є викликом, загадкою, які вимагають детального розслідування, розгадування та інтерпретації, а тому спонукають думати й діяти, рухатися вперед, адже, як слушно зауважує Н. Д. Артюнова “відкриття розпочинається з усвідомлення аномалії, тобто зі встановлення того факту, що природа якимось чином порушила нав'язані природою очікування, що направляють розвиток нормальної науки” [6, 5]. Стає очевидним факт, що відхилення, порушення і безлад відіграють помітну роль як у дії механізмів життя і мови, так і в їх пізнанні. Отже, відкриття в науці “розпочинається з аномалії” [8, 80].

Для позначення форм зв'язку використовується термін *когезія* (від англійської мови *cohesion* – зчеплення) – це особливі види зв'язку, що забезпечують континуум, тобто логічну послідовність, (темпоральну або просторову) взаємодію окремих повідомлень, фактів, дій і т. д. (М. Є. Еквіст, Є. Андерсен). Когезію також називають формальною зв'язаністю тексту (В. Дресслер), зовнішньою злученістю (К. Кожевнікова), відрізняючи її від когерентності (В. Дресслер), тобто змістової зв'язаності.

Розглядаючи види когезії (зв'язку), можна зазначити логічні (переважно тексти ділового стилю), психологічні, та формально-структурні. Всі ці види когезії нерідко зустрічаються в літературно-художніх текстах. Зв'язок надфразової єдності втілюється в межах часових, кольорових, звукових, рухових відношень.

Дистантна когезія, характерна для художніх текстів, зумовлює зміни смислових співвідношень двох уривків, що з'єднуються. Вона втілюється за допомогою розгорнутої метафори, дистантного лексичного повтору (синонімічного, парафрастичного, тотожного), а також контактного (суміжного) повтору – підхвату [2, 77]. Логічні та стилістичні види когезії у тексті знаходяться на поверхні. Значно складніше побачити когезію асоціативну (підтекстову). Такий вид когезії реалізує змістово- концептуальну інформацію. Засоби зв'язку в тексті можна класифікувати за різними ознаками.

Логічна когезія входить до логіко-філософських понять – послідовності, часових, просторових, причинно-наслідкових відношень. В основі асоціативної когезії лежать інші особливості структури тексту: ретроспекція, конотація, суб'єктивно-оцінна модальність. Асоціації в художньому тексті не виникають спонтанно. Вони є результатом художньо-творчого процесу, в якому віддалені, не зв'язані логічними зв'язками представлення, отримують цілком зрозумілі зв'язки між явищами, про які пише автор. Достатньо простежити за зв'язками між окремими абзацами, розділами чи окремими частинами в середині розділів творів Беля, Фолкнера, Джойса, Воннегута та інших, щоб зрозуміти, як реалізуються зв'язки ідей, подій, дій.

Інколи дуже важко розкодувати асоціації, що виникають у письменника в процесі написання художнього тексту. Асоціативні форми когезії можуть виходити поза межі даного тексту, що погіршує процес розуміння (декодування) (Дж. Джойс “Уліс”). Асоціація як зближення представлень, що не входять до традиційних часових, просторових, причинно-наслідкових (каузальних) та інших логіко-філософських понять [5, 125], є відхиленням від норми, тобто, аномалією.

Текстові аномалії виступають як індивідуальна особливість процесу бачення, осмислення і перетворення автором реальної дійсності. В межах когнітивної лінгвістики при вивченні семантики зв'язку художнього тексту постає проблема

співвідношення “текстового світу” як ментальної репрезентації дійсності та “об’єктивного світу” поза текстом. Саме тому аномалії переміщуються в центр і стають стрижневим елементом художнього твору (тексту). Художній текст – складний, неоднозначний, часто суперечливий світ автора, що утворює “семантичний універсум”, “світ вигадки”, “світ тексту”, “уявний світ”, “вигадана реальність”, “можливий світ тексту”, “квазіреальність”, “вторинна дійсність” (О. П. Воробйова, А. Г. Баранов, Ю. С. Степанов, С. Г. Бочаров, Ю. М. Лотман, С. О. Васильев). А оскільки текст – “впорядкована система” (В. А. Кухаренко), автори використовують когезію для цілісності та єдності тексту навіть тоді, коли є відхилення від традиційного (текстові аномалії).

Когезія потребує деякого творчого переосмислення зв’язку між явищами. Слід зазначити, що поруч з асоціативною когезією перекликається образна когезія, що пробуджує представлення чуттєвого сприйняття об’єктів дійсності. Особливість цього виду зв’язку полягає в тому, що автор пов’язує не предмети або явища дійсності, а образи, якими вони відображаються. Мовний образ – це “форма художнього отождолення сприйняття дійсності у вигляді конкретного, індивідуального явища” (Н.І. Кондаков)

Велике лексико-семантичне значення когезії у текстовій аномалії відіграють композиційно-структурні форми зв’язку. До них відносяться в першу чергу ті, які порушують послідовність та логічну організацію повідомлення всіма видами відступу, вставками (зворотами), часовими або просторовими описами явищ, подій, дій, безпосередньо не пов’язаних з основною темою (сюжетом) твору. Такі аномалії, розриваючи основну лінію тексту, інколи являють собою другий план повідомлення [2, 82].

Аномальність тексту – поняття неоднорідне. Окрім специфічних структурно-композиційних, сюди також належать різноманітні семантико-змістові прояви: це і логічна суперечливість (один з ключових виявів текстових аномалій), що полягає у наявності у тексті ствердження й заперечення однієї й тієї ж думки, а також подібні явища: несумісність семантичних компонентів, невідповідність синтаксичних зв’язків семантичним компонентам, розлад між комунікативними цілями того, хто говорить, і смислом або пресупозиціями висловлювання, одночасна співвідносність з різними точками зору, емпірична неможливість інтерпретувати текст у відношенні до наших уявлень про світ [6, 16]; аномальність змісту, яка при традиційності форми тексту видається його автором за нормальність, невизначеність референцій та ін. Усі ці прояви ускладнюють процес декодування художнього задуму, призводять до множинних інтерпретацій, вимагають від реципієнта додаткових “когнітивних зусиль”, володіння фоновими знаннями та наявності глибокої лінгвогносеологічної культури.

У своїй статті В. В. Іванов “Категория времени в искусстве и культуре XX века” показує причинно-наслідкові зв’язки, іншу залежність та непроектованість тексту, тобто складне переплетіння епізодів, описів, осмислень, не пов’язаних “лінійно”.

Стилістичні форми цілісності виявляються в такій організації тексту, в якій стилістичні особливості послідовно повторюються в структурах надфразової єдності та абзаців. Ця форма когезії реалізується прийомами лексико-парафрастичними, паралелізмами, повтореннями, порівняннями, алюзіями, метафорами [7, 14–15]. Останні форми когезії – ритміко-утворювальні. Ці форми найважче піддаються сприйняттю.

Отже, когезія – це набір значущих відношень, які є загальними для всіх текстів, що розрізняє текст від “не тексту” і служить засобом знаходження взаємозалежності змісту окремих частин.

Висновки. Беручи до уваги сказане вище, можна зазначити, що фрагментарність, внутрішня хаотичність змісту, зовнішня неорганізованість текстових форм, змішування жанрів та стилів, несумісність семантичних компонентів, невідповідність синтаксичних зв'язків синтаксичним компонентам, аномальність змісту, невизначеність референції, одним словом, аномалії (відхилення), які мають на меті порушення всіх традиційно сформованих і закріплених норм та канонів текстоутворення, формулювання нового канону, що ґрунтується на реакції до традиційного, виконують текстоутворюючу функцію. А це означає, що текст, як “семантичне ціле” навіть поділений на частини (надфразову єдність) має формальну зв'язаність, “зовнішню спаяність” (когезію) та її лексико-семантичне значення.

Л і т е р а т у р а :

1. Апресян Ю. Д. Языковые аномалии: типы и функции / Ю. Д. Апресян // Res philological. – 1990. – М., Л.: Наука. – С. 50–70.
2. Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык / Н. Д. Арутюнова // Вопросы языкознания. – 1987. – № 3. – С. 3–18.
3. Булыгина Т. В. Языковая концептуализация мира / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев. – М., 1997. – 477 с.
4. Воробьева О. П. Семантическое пространство художественного текста: интерпретация мира или мир интерпретаций / О. П. Воробьева // Материалы научной конференции. – М.: Диалог МГУ, 1997. – С. 39–40.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – С. 70–85.
6. Гальперин И. Р. Информативность единиц языка / И. Р. Гальперин. – М., 1974. – С. 123–125.
7. Короткова А. В. Семантико-когнітивні та функціональні аспекти текстових аномалій: автореф. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук / А. В. Короткова, 2001. – С. 20.
8. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М., 1997. – С. 354.
9. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – Вінниця, 2004. – С. 261.
10. Максимов С. Є. Перекладацький аналіз тексту / С. Є. Максимов, Т. О. Радченко. – К., 2001. – С. 88.
11. Holliday M.A.K. Cohesion in English / M.A.K. Holliday, R. Hasan. – L.: Longman, 1986. – P. 683.
12. Hoey M. Patterns of Lexis in Text / M. Hoey. – Oxford: Oxford Unit Press, 1991. – P. 550.

Наваренко И. А.

Киевский национальный лингвистический университет

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА РЕАЛИЗАЦИИ СВЯЗНОСТИ ТЕКСТА ИСПАНСКОЙ СКАЗКИ

Сказка как классический образец культурных, духовных и эстетических ценностей всегда была в центре внимания исследователей разных направлений на всём протяжении её становления и развития. Она бережно хранит в себе многовековое идейно-историческое богатство народа и отражает тем самым его менталитет и национальную культуру. Сказка – это также исторически сложившийся образец искусства слова и образности фантастического. Она написана особым языком, который включает в себя различные в лингвистическом отношении явления, и характеризуется особой, только ей присущей эмоционально-стилистической оригинальностью.

Цель работы – выявление семантических и прагматических особенностей